

„ТРАДИЦИИТЕ НА ДОМ СВЕЩЕН”

**Капитан далечно плаване Атанас Илев,
председател на Съюза на възпитаниците на Военните
на Н. В. училища, ШЗО и родолюбивото
войнство и гражданство**

Ще ви върна в историята и ще ви запозная с миналото, когато понятието „военна професия” не съществуваше. За нас военната служба не бе професия, а дълг, призвание и всеотдайност. Животът на военнослужещия е свързан с традиции, които носеха известна специфика, възприемаха се безрезервно и добиваха значението на неписани закони. Тези традиции-закони оказваха положително влияние за мирновременното обучение и възпитание на личния състав във военните поделения. Тяхната необходимост се е почувствала още в първите дни на опълчението. В синхрон с времето и свързани с отколешни предания, тези традиции бяха помогнали на предците ни да удържат бляскави победи. Бяха приглушавали горчиви поражения.

Отшумелите войни, световните и националните катаклизми не ги пречупиха, нито ги отхвърлиха. Не би могло да бъде иначе, защото нашите военни традиции не бяха теория или сухи формули, а ежедневна необходимост и ползотворна практика в казармения живот. Факелът, който осветяваше пътя за тяхната реализация и съхраняване, бе българският офицер, командирът. За честта на пагона той не само ги изграждаше, но и ги контролираше, развиваше и разширяваше обхвата им. С достойнство и благородство.

Изпълнението на тази мисия го издига офицера на висота, недостижима за останалите държавни служители, което в морален план е видно и неоспоримо. Качествата на офицера се придобиваха, шлифоваха и затвърдяваха, докато той се обучаваше във Военното училище - кърмилницата и трезорът на военните традиции. Бъдещите офицери се възпитаваха в родолюбие, почтеност и самоотверженост. Четяха им лекции и им изнасяха беседи за етичната и моралната чистота, за доброто поведение и вероучение. В неделните и празнични дни бъдещите офицери се черкуваха, постеха и се причестяваха.

Доста часове бяха отделени за запознаване с биографиите и с бляскавите победи на бележити наши пълководци. Учехме и пеехме

бойни маршове, четяхме военна литература. Солидна беше и военната подготовка, защото бъдещият офицер трябваше да владее до съвършенство ритъма и тръпката на боя, уверено да борави с пушката и картечницата, с оръдието и танка, да не пада от стремето, да управлява самолета и кораба.

Бащина заръка отправяше към него надписът над портала на караулката на Военното училище: "Отивайки в родната казарма, отнеси с жар и достойнство традициите на този свещен дом". Със солидни и доказани качества по възпитание и морал, усет да бъде близко до своя подчинен и да познава неговата душевност, българският офицер създаде магията на българското военно чудо. Това чудо повеждаше бойните редици да атакуват с „На нож” и „Ура” в победните маршове при Сливница, Одрин и Дойран, при завоя на Черна, пред Страцин и Драва. Традициите осмисляха мисията и благородната роля на офицера, който гледаше на всяко явление и идея единствено през призмата на националните интереси.

За традиция номер едно бе смятана **клетвата**. В живота на всеки военнослужещ тя е неотменна, свещена и съзнателна. Полага се след кратка военна закалка, след дните на единичното обучение. Пред Бог, защото се целуват Евангелието и кръста. Пред държавата, защото се целува бойното знаме. И пред народа, защото войникът изрича гръмкото: "Заклех се!". Триединното в миналото съзвучие "Бог, Цар, Отечество" се приемаше за верую от всеки преминал през родната казарма воин. Отстъплението от клетвата се приемаше за предателство, за позорно и унижително дело, равно на малодушие и дезертърство на бойното поле.

Военната униформа бе източник на завидно самочувствие за българския офицер. Тя беше строго регламентирана, спретнатата, практична и красива. Нейната разновидност обхващаше три разновидности: парадна, служебна и домашна. Не съм сигурен дали имаше забрана за цивилно облекло, но не помня да съм виждал офицер да се облича цивилен. Днес, за съжаление, се забелязва тенденция, траен процес на обезличаване на военната униформа, което не предвещава нищо добро.

При траур се прилагаша два варианта: пълен, при който пагоните се препокриваха с черен креп; и обикновен, когато на лявата ръка се обтягаше черна деветсантиметрова жалейка. Във военно време траур не се носеше. Празниците на армията внасяха свежест и в традициите. Всеки полк, някъде и в прославени дружини, имаха местни патронни чествания. Едни се обвързваха с някои светии - Св. Георги Победоносец, Св. Архангел Михаил и други.

Повечето воински празници бяха свързана със славни победи на съответна военна част. В градовете с гарнизони тези празници бяха чакани и шумни. Заедно ликуваха войска и народ. С възлнение бяха приемани военните паради, зарята с церемонии, молебните, салютите, мъжката Архангелова задушница.

След 9 септември 1944 г. тоталитарната власт прекъсна воинската потребност от идеен заряд и наложи чужди традиции. Днес, макар и плахо, старите ценности и традиции се завръщат. Отново ехтят бойни маршове и се вее родният трицвет на Гергьовския парад. Възстановени са някои празници на родовете войска. Четат се молитви при освещаване на знамената на Богоявление и на Задушница.

Освен с номерация, полковете се гиздеха и си приписваха имена, свързани местоположението им: 23-и Шипченски полк в град Казанлък, 32-и Загорски пехотен полк в град Нова Загора, 5-и Дунавски пехотен полк в Русе и други. Това неминуемо повдигаше самочувствието, а служещите в тези полкове изпитваха гордост. Помня моя дядо, който винаги натъртваше: "Аз служих в 23-и пехотен Шипченски полк".

Когато представителните части минаваха по улиците на градовете, удряха крак и пееха бойни маршове. Събираха възторга на населението, струпано по тротоарите. Хората ръкопляскаха и викаха: "Браво, юнаци". Често войсковите части се предвождаха от военна музика. Дечурлигата тичаха отстрани и понякога докосваха я шинел, я брич, радваха се и се мъчеха да вървят в крак. Обикновено в събота вечер военният оркестър е на градския площад и изнася концерти. Стича се мало и голямо, слуша българска и световна класика, гледа красивите ритуали и неусетно се приобщава към традициите и воинските добродетели.

Традициите са подвластни и неделими от обучението и възпитанието. Въпреки, че службата в армията е съзнателна, въпрос на чест и дълг, волю-неволю се допускат грешки и се вършат нарушения. Воинските нарушения стават, когато не се спазват чинопочитанието, уставният ред, служебните задължения и опрятността, когато е допуснато немарливо отношение към зачисленото оръжие и държавното имущество.

Общите нарушения са свързани с лъжа или кражба, с незначитане на религиозните канони, лошо поведение в градски отпуск, обиди и други. Налаганите наказания понякога бяха строги: карцер, стоене „под оръжие“, непоряд. Целта им беше превантивна и назидателна. Чинопочитанието също бе сред военните традиции. То се изгражда още в първите дни с постъпването във военните училища или в казармата. При среща младшите чинове козируваха

и се обръщаха към по-старшите с „Господин...“, независимо от мястото на разговора. Отдаването на чест, особено в градска обстановка, беше отривисто, стегнато, понякога младшите военнослужещи удряха крак. Това впечатляваше очевидците наоколо и уважението към армията растеше.

При разговори между военни с различна йерархия, в зависимост от повода и темата, младшите отговаряха с: ”Ще се старая”, ”Слушам”, ”Покорно благодаря”. При влизане или излизане на по-старши от стаята или залата се командваше: ”Стани! Мирно!”

Възпитателният процес, особено във военните училища, включваше организиране на екскурзии под девиза ”Опознай родината, за да я обикнеш”. Маршрутът на екскурзиите включваше продължителни пеши походи по хълмисти местности с цел заякване и каляване. На почит бяха театралните постановки с военноисторическа тематика. Воините участваха в спортни състезания, в кросове и задължително на кушията на Тодоровден.

Военните традиции донякъде капсулираха офицера и ограничаваха рамките на личния му живот. Той можеше да се ожени след навършване на 25 години и с разрешение на командира. Преди брак бе длъжен да декларира, че е в състояние да издържа семейство си. Бъдещата му съпруга трябваше да бъде с безупречна репутация.

Заведенията, които можехме да посещаваме, се определяха със заповед на началника на гарнизона. При пътуване с БДЖ офицерите ползваха само първа класа с 50% намаление. В театрите и кинозалоните сядаха само на престижни, скъпи места, в трамваите пътуваха само правостоящи. При явяване на дело или свидетелстване военният никога полагаше клетва. Съдът и държавата априори смятаха, че той не е способен да лъжесвидетелства.

Офицерът нямаше право да ползва чадър, да носи торбички или мрежи с продукти, да пуши на улицата и да се движи гологлав. Дамата задължително трябваше да върви от дясната му страна и никога подръка. Офицерът можеше да кара велосипед с монтирана поставка за сабята.

Тези ограничения се спазваха съзнателно и никой не роптаеше срещу тях. Дълголетна и ползотворна бе традицията на примерни взаимоотношения между младшия и старшия команден състав. Традиция на искреност и другарство. Началникът на гарнизона посещаваше домовете на своите подчинени и ги канеше в своя. Съществуваха строги протокол и правила при традиционните новогодишни офицерски балове в добре поддържаните военни клубове. Празненствата бяха пищни и вълнуващи, но не се

допускаха скандали, оргии, пиянство. Откриваше ги началникът на гарнизона, а първият танц на младшите офицери бе с техните съпруги. Баловете създаваха непринудена обстановка, където властваха духът на разумна дисциплина, воинска и светска изтънченост. Те подпомагаха взаимното опознаване на офицерската гилдия и семействата.

Не само по устав, но и по традиция военнослужещите се дистанцираха от политиката. Думи като „партия“, „партийност“, „политически смисъл“ бяха извън съзнанието им. Вестници и списания, с изключение на „Военни известия“ и „Морски преглед“, не се внасяха в казармите и във военните училища. За значими събития и за военните действия през Втората световна война лектори, предимно старши офицери, изнасяха лекции и поднасяха информация.

С цел да бъдат избягвани интриги и съблазни, във военните щатове не бяха допускани жени. Готвачи, шивачи, лекари и санитарни можеха да бъдат само мъже. На плаца се мяркаха жени само в дните за свиждане.

След като се разделяха с пагоните, военните командири не свиваха знамената. Окачваха на ревера значката на Съюза на офицерите от запаса, основан през 1908 г., и отново „воюваха“, но на гражданското поприще и помагаха за възхода на родината.

Позволявам си да припомня някои достойни примери, които дебело подчертават честта, дълга и любовородието на българския военнослужещ. Френският писател и журналист Пиер Лоти, добил световна известност с романа си „Рибарят от Исландия“, през Балканската война е на служба в турския военен флот. Пише злостни и обидни статии срещу българската войска, омаловажава победите ѝ, нарича я „хищническа“, а определя турската военна машина като хуманна и добродетелна. Иван Вазов надига гневен глас срещу него със стихотворението си „На Пиер Лоти“. Клеветите на писателя дълбоко засягат и български поручик-арменец. Поручикът призовава клеветника на дуел. Пиер Лоти приема, но с уговорката да бъде заместен от свой близък, понеже не можел да борава с шпага. Дуелът протича в околностите на Париж. Поручикът е ранен, но не смъртоносно. Пиер Лоти го посещава в болницата, извинява се, поздравява го, поема разходите за лечението му и до смъртта си през 1923 г. остава приятел на България.

Дядо ми не разреши на една от дъщерите си, моя леля, да се ожени за младеж, който не беше служил войник поради няколко отлагания. Казваше: „Не ми трябва фиданка, която няма да издържи на житейските бури“. Тя не престъпи волята му и се ожени за подофицер, мой съвипускник от Морското училище, учил в немско

училище, който симпатизираше на германския Вермахт. От вътрешната страна на вратичката на нощното си шкафче бе залепил карта на бойните действия на Източния фронт. С цветни топлийки отбелязваше линията на сблъсъка. Случайно дежурният офицер го забелязва. Разглежда картата и я скъсва, защото това бе забранено. Смяташе се за политическа пристрастност. Нарушителят бе наказан с месец без отпуск. Негови близки помолиха наказанието да бъде отменено с довода „Нали сме съюзници на Германия?!“. Не успяха. Извършено бе нарушение на устава и последва справедливо наказание.

Някъде в Унгарската пуста през Втората Световна война, в изоставена селска къща, след ожесточено сражение, български офицер открива тежко ранен германски войник, облят в кръв. Повдига го и раненият приглушено измолва: ”Жаден съм, дайте ми капка вода, преди да ме разстреляте”. Българският офицер знае малко немски, отваря манерката си и му помага да пие. Вика санитарите, които го отнасят в лазарета. Поредна проява на благородство и състрадание към врага.

Шестнадесет младши морски офицери-мичмани II ранг от 63-и випуск на Военното училище бяха на боен стаж в Германия, в база Куксхафен. Идва 9 септември 1944-а. Понеже са добри специалисти и приятели, вместо да ги вземат в плен, домакините им предлагат да останат на служба в германската Кригсмарине. Отказват. След месец ги пленяват англичаните, отправят им същото примамливо предложение, но българските моряци отново отказват да служат на чужди кораби. Успяват да избягат от британския плен. В дъжд и кал, от влак на влак, пътуват само нощем. Едва намират храна. Окъсани и отслабнали, успяват да се доберат до нашата граница.

Няколко дни разпити, конвоират ги до Варна и вместо да бъдат признати за герои, ги уволняват. По-късно някои от тях са съдени и изпратени в лагери. Превъзмогнаха униженията. Останаха с гордото си щастие, защото и в мислите си не допуснаха да станат родоотстъпници.

Средата на 30-те години на миналия век. Командир на 23-и Шипченски полк в Казанлък е полковник Симеонов. С файтон се придвижва до казармата и на едно кръстовище стражар не му козирува. Съгласно традициите и върховенството на войската над полицията е длъжен да отдаде чест. Полковник Симеонов се обажда на полицейския началник и описва поведението на стражаря. Установяват кой е нарушителят, наказват го и той отива лично да се извини на началника на гарнизона.

Посочените традиции подчертано са свързани с образа на българския офицер. Той ги беше наследил, съзнателно изпълнявал,

съпреживявал, съхранявал и безропотно предавал. А това неминуемо помагаше на армията да бъде боеспособна, дисциплинирана и обичана. Може би днес това звучи като сантиментален спомен, но традициите осмисляха воинския живот. Година след година, стъпка след стъпка, набор след набор, випуск след випуск, традициите укрепваха и все по-нагоре вдигаха летвата на военното майсторство. Военната служба не беше икономически изгодна за офицера. Въпреки това той се обричаше на нея и бе готов за саможертва. Гордееше се с мундира си, пазеше и почиташе бита си и не допускаше празни съблазни да смутят духа му.

Днес, видяни през моите очи, доста неща във войската само неподобяват воинска атмосфера. Вече се говори за „военна професия“. Да, има и такава професия, но липсват казармената спойка и безрезервната всеотдайност, характерни за предишните поколения. Днес воините, посветили се на професията, сутрин идват на работа и вечер си отиват, други са настройката и убедеността им. Възгледите и отношението им към порядките клонят повече към гражданската реалност. Не дългът и сърцето, а материалните неволи ги принуждават да обличат униформа, но само в рамките на работния ден. Набляга се на обучението, тренировките, вещото боравене с военната техника. Възпитанието в родолюбие е омаловажено, традициите са позабравени, заветът на дедите - изстрелян на халос.

Ето защо наш дълг е да предложим на Министерството на отбраната своята подкрепа. Опитът ни е многолетен и завиден. Българската войска не бива само да се обучава в механични действия, но и да израства с изсконните български традиции и ценности: героизъм, благородство, взаимопомощ, себежертва. Днешните военнослужещи задължително трябва да знаят и да се гордеят с победите на своите предшественици по бойните полета на Балканския полуостров. За да има осмислено настояще, миналото не бива да обраства в забрава. Гаранция за това са воинските традиции, които трябва да се възстановят, изучат, почитат и препредават. А защо не и да се осъвременяват? Ще бъде за общото добро.

Да настояваме за това!